Milliseid muutusi on teinud SKA ja töötukassa eriolukorra tõttu?

Kuidas tulevad väga eakad vanemad toime puudega laste hooldamisega?

Millised kohustused langevad eestkostjatele, kui laps elab hooldekodus?

Riik hakkab maksma erakorralist toetust erivajadustega laste peredele

APRILL 2020

PUUTEPUNKTID

SÕLTUMATU AJAKIRI, MIS VÕITLEB ERIVAJADUSTEGA INIMESTE ÕIGUSTE EEST
KÕIK EESTI PUUETEGA INIMESED, NENDE LÄHEDASED JA NENDEGA TEGELEVAD SPETSIALISTID – ÜHINEGE!
Nr 87

Viimsi Raamatukogu
A 0 0 7 2 7 9

Heiko Kruusi

Kuidas jäävad pered ellu eriolukorra tingimustes?

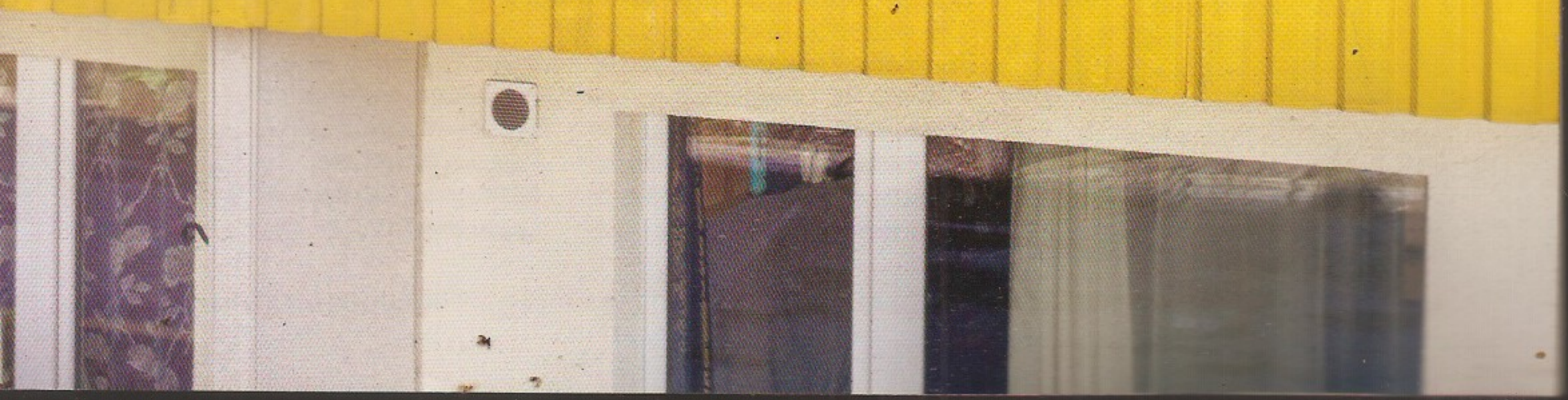

Inimesed ja koroonaviirus

Koroonapandeemia on kestnud vaid mõne kuu, kuid on lühikese ajaga teinud meile selgeks mitmed elu põhiväärtused.

Esiteks selle, kui olulised on meie ümber kaaskondsed, inimesed. Võime rääkida arvutiprogrammidest, digimaailmast ja distantsõppest, aga kui voodis lamava, paljudel juhtudel ka ratastoolis liikuva puudega inimese juurde ei saa ühel heal päeval nakkusohu tõttu tulla isiklik abistaja, langeb ta harjumuspärane maailm kokku. Ka pimedate jaoks ei ole meie elukeskkond kaugeltki nii ligipääsetav, et nad suudaksid igapäevased asjad abistajata korda ajada. Kuidas on olukord kurtidega, kes vajavad viipekeeletõlki?

Eriolukorra paari esimese nädalaga sai selgeks ka teine tõsiasi: kui pole koole, lasteaedu ja lastehoide, ei ole väga paljudel puudega laste vanematel võimalik käia tööl. Riik reageeris kiiresti ja käivitas erivajadustega laste vanematele palgatoetuse, mis võimaldab neil kodus olla ja mille abil hüvitatakse saamata jäävat töötasu, et elu saaks jätkuda. Summa, mis selleks kulub, on pea astronoomiline, juhul kui eriolukord peaks jääma kestma kuudeks.

Kõlab ähvardavaid signaale, isegi Euroopa Liidust, et nakkusohu jätkumise korral tuleb eakatele kehtestada jätkuv karantiin vähemalt aasta lõpuni. Mis saaks aga vanadest inimestest, kes istuvad talvest talveni kodus nelja seina vahel? Kui paljud polekski pärast seda enam võimelised liikuma?

Küsimusi ja mõtteainet on veel ja veel. Osa omastehooldajaid rõõmustab, et saab töölt ära jääda ja kodus olla. Teistel, kes harjunud hooldamismasinaks olemise kõrval ka oma elu elama, on ohutunne punases. Koroonaviirus paneb meid elu üle järele mõtlema.

Tiina Kangro, peatoimetaja

Tunnustusauhind „Lastega ja lastele“

1. maini saab esitada kandidaate auhinnale, millega tunnustatakse uusi algatusi või ka pikemaajalist tegevust, mis on positiivselt mõjutanud laste ja perede käekäiku Eestis. Auhinda annavad välja õiguskantsler ja president koos hulga koostööpartneritega.

Miks ei võiks auhinnale kandideerida mõni puudega laps või noor? Või puudega laste ja nende perede heaolu suurendamiseks kaalukaid tegusid teinud inimene? Mõelge, kui palju muutis kogu maailmas toimuvat Aspergeri sündroomiga Greta Thunberg oma tegude ja eeskujuga. Kindlasti on ka Eestis olemas sellised innustavad inimesed. Kindlasti on meil inimesi, kes on mõjutanud Eesti laste ja perede käekäiku just erivajadustega lapsi kasvatavatele peredele uusi võimalusi luues. Andke nendest auhinna väljaandjatele teada!

Taotlusi saab esitada kolmes kategoorias:

- Lapse suure teo preemia, millega tunnustatakse kuni 18-aastaseid lapsi ja noori, kes on võõrast muret nähes erilisel viisil abi pakkunud, kelle teo tulemusena on sündinud uus algatus, mis suurendab teiste laste heaolu, kes on oma eeskujuga kaasanud tegutsema lapsi ja täiskasvanuid, muutes sellega positiivselt teiste inimeste elu, ja kes on erakordselt panustanud kogukonna arengusse.
- Muutuste looja auhinnaga tunnustatakse üksikisikuid, peresid ja organisatsioone, kes on lapsi ja lastega peresid puudutavate tegevuste ja algatustega mõjutanud avalikku arvamust, on algatanud kogukonnas või ühiskonnas suuri ja pikaajalisi muutusi, aidanud kaasa positiivsele muutusele lapse, noore või pere elukäigus.
- Elutöö preemiaga tunnustatakse üksikisikuid ja organisatsioone põlvkonnaülesel laste heaolu ja positiivse arengu eest seismise, perekonna ja vanemahariduse väärtustamise või laste ja lastega peredega seotud teemade ühiskonnas nähtaval hoidmise eest.

Kandidaate saab esitada veebilehel oiguskantsler.ee, kust leiab ettepaneku sisestamiseks ankeedi.

Auhinda antakse välja juba seitsmendat korda. Oleks tore näha nominentide hulgas tänavu mõnd tublit erivajadustega last või noort. Või ka mõnd puudega lapse vanemat, kes on võidelnud oma ja saatusekaaslaste laste ja perede ning sellega koos parema maailma eest. ***Puutepunktide toimetus***

PUUTEPUNKTID

Ilmub alates oktoobrist 2011
Väljaandja MTÜ Puutepunktid
Registrikood 80334985
A/a EE452200221053907379
E-post info@puutepunkt.ee
Tellimine www.puutepunkt.ee

© OÜ Haridusmeedia 2020
Peatoimetaja Tiina Kangro
Toimetaja Anne Lill
Kujundaja Heiko Kruusi
Keeletoimetaja Kaja Randam
Trükiarv 8900

Viimsi Raamatukogu

Eestkostja uued ülesanded olukorras, kus eestkostetav viibib hoolekandeasutuses

Eelmise aasta suvel koostas justiitsministeerium uue ja põhjaliku eestkoste juhendi, kus on ka hulk uusi kohustusi eestkostjatele, kelle eestkostealused elavad hoolekandeasutuses, olgu see eakatekodu või majutusega erihooldusteenus.

Kui varem tegeles hoolekandeasutuses elava inimese korral asutus selliste jooksvate asjadega nagu uue ID-kaardi või passi taotlemine, puude ja töövõime kordushindamine, rehabilitatsiooniteenuste taotlemine jne, siis uue juhendi järgi on kõik need asjaajamised eestkostja ülesanne. Siinkohal tuleb meenutada, et eestkostjaks võib olla pereliige, aga omasteta inimestel ka näiteks kohalik omavalitsus.

Esmapilgul tundub see väga normaalne, aga kujutlegem olukorda, kus 70-, 80- või 90-aastane vanem on eestkostjaks oma vaimse puudega lapsele, kes elab erihooldekodus. Teame ju, et kodu lähedale erihooldekodudes kohti ei jagu ning viimases hädas on vanemad sunnitud saatma oma täiskasvanud lapse hooldusele võib-olla teise Eesti otsa. Tema elukoha aadress on siiski vanematekodu, seega ka ametlikud toimingud tuleb teha kodukohas. Kuidas suudab eakas eestkostja tagada oma lapse transpordi, passilauas käimise, arstivisiitide ja hindamiste läbiviimise, tagasi hooldekoju sõidutamise?

Eestkostja ülesandeks on jälgida ka eestkostetava terviseseisundit, tagada talle vajalikud raviteenused, taotleda rehabilitatsiooniteenuseid ja teraapiaid, viia teda vaktsineerimistele jms. Eestkostja peab tagama, et eestkostetaval on olemas perearst, ning iga elukohavahetuse korral on tema kohustus esitada perearsti nimistusse kandmise avaldus. Eestkostja peab taotlema ka asutuses elavale eestkostetavale isiklikke abivahendeid ja võimalusel soodustusi nende soetamiseks.

Mil moel saab eakas vanem seda teha, kui sotsiaalasutus ei asu ta kõrvaltänavas, isegi mitte samas linnas või maakonnas?

Kas justiitsministeerium üldse uuris uut juhendit koostades sotsiaalkindlustusametist ja omavalitsustest, milline on võimalus, et eestkostja saab oma hoolealusele koha kodu lähedal asuvas hooldusasutuses, oma kogukonnas, nagu see kena sõna ka meil kasutusel on?

Eeldab püsivat suhtlemist

„Kui varem lahendas erihoolekande korral kõiki kliendiga seonduvaid küsimusi hoolekandeasutus, siis enam seda ei tehta," sätestab justiitsministeeriumis sündinud uus juhend. Tundub, nagu oleks selle peatüki kirjutanud dokumenti riigi suurim erihoolekandeteenuste osutaja, riiklik aktsiaselts, et oma tööd lihtsamaks teha.

Sealsamas on toodud sotsiaalkindlustusameti soovitusel konkreetsete tegevuste loetelu, mida peab ka hoolekandeasutuses viibiva eestkostetava eest tegema eestkostja, olgu pereliige või omavalitsus:

- taotluse tegemine erihoolekande teenuse saamiseks;
- ekspertiisitaotluse koostamine puudeastme määramiseks;
- töövõimetuspensioni saamiseks dokumentide täitmine (töövõime hindamiseks vajalike dokumentide esitamine jms);
- rehabilitatsiooniteenuste taotlemine;
- kliendi isiklike dokumentide taotlemine;
- kliendi sissetulekute haldamine;
- teenuse osutamise lepingute sõlmimine (nt telefon, internet);
- pangadokumentide taotlemine (deebetkaart, internetipank, konto väljavõtted jne).

Tavapärased ülesanded

Igati mõistetav on see, et eestkostjal tuleb hoolitseda ka hoolekandeasutuses asuva eestkostetava isiklike ja varaliste õiguste ja huvide kaitse eest. See tähendab, et eestkostjal peab olema ülevaade eestkostetava varade kohta, vajadusel peab ta otsustama varaga seotud küsimuste ja varaga tehingute tegemise üle (juhul kui eestkostetaval on varasid, millega tehinguid teha).

Eestkostja ülesandeks on ka varade haldamise kohta kohtule aruande esitamine kord aastas.

Hoolekandeasutuses elava eestkostetava korral annab eestkostja omapoolse sisendi ja hiljem allkirjastab eestkostetava tegevusplaani. Lisaks on eestkostjal sõnaõigus eestkostetava elukoha või teenuse vahetuse asjus.

Ka uuendused kõlavad toredalt, kui meil Eestis olekski peredel võimalik saada lähedastele teenusekohad oma kogukonnas, nii nagu erihoolekande arengukava ette näeb. Kuidas aga täita neid ülesandeid, kuni tegelikkus on teine?

Tiina Kangro

Kas tõesti peavad va veel ka 100-aastaselt puudega last hoolda

„Koroonapandeemia on loomulikult eriolukord, mis muudab kõigi inimeste elu ja seda ilmselt kogu maailmas. Väga paljudel on praegu probleeme ja raskusi, mille peale nad elu jooksul isegi mõelda pole osanud. Ka meil abikaasaga on tavalisest hulga suurem koormus, sest meie sügava liitpuudega 48-aastane tütar Kairi, kes muidu käib päevakeskuses, on nüüd kogu aeg kodus meie valvata," räägib Kairi ema, 78-aastane Eike Tammjärv. Kairi isa Kalju on 82-aastane.

„Aga mis teha. Katsume hakkama saada! Kuni oleme terved, tunneme igast päevast rõõmu ja võtamegi elu päevakaupa," tõdeb Eike. Ning lisab siis: „Aga isegi eriolukorraga seotud eriprobleeme kõrvale jättes ei saa ma jätta ütlemata, et minu Kairi, mu hea tuttava 56-aastane Iivi ja veel paljud teisedki Kairi päevakeskusekaaslased peaksid juba ammust aega elama mõnes vaimupuudega inimestele loodud külas või sotsiaalkodus. See on sõna otseses mõttes ebainimlik, et valu ja vaevaga puudega lapse üles kasvatanud vanemad peavad veel kõrges eas hoolduskoormuse all ägama," lausub Eike.

Paraku on aga asutusi, kuhu vanemad oma lapse rahuliku südamega elama viiksid, Eestis vähe. Nende ootejärjekorrad on kahjuks ülipikad ning mitte ükski neist ei asu Tammjärvede kodulinnas Tallinnas. Aga keegi vanematest, eriti kui nad on ise eakad, ei tahaks oma last saata asutusse, mis paikneb kodust saja või ka mitmesaja kilomeetri kaugusel.

Eelmise aasta lõpus registreerisid Eike ja Kalju tütre Haraka kodu järjekorda, aga millal seal koht Kairi jaoks vabaneda võiks, ei osanud sotsiaalkindlustusameti juhtumikorraldaja isegi prognoosida. Võib-olla on Kairi siis juba vanaduspensionieas. „Seejuures oleks ka Ääsmäel asuvasse Haraka kodusse meil Tallinnast bussiga üksjagu kaugevõitu tütart vaatama sõita. Aga ühel päeval väga varsti oleme Kaljuga paratamatult vanaduse tõttu sealmaal, et enam ise autoga sõita ei suuda," mõtiskleb Eike. ***Puutepunktide toimetus***

nemad oma ma?

Heiko Kruusi

Kohe, kui koroonaviirus Eestisse oli jõudnud ja tulnud soovitus oma lähedane võimaluse korral päevakeskusest koju jätta, siis Eike ja Kalju seda tegidki, et nakkusriski igal moel vähendada.

Päevakeskus on hädavajadusel praegugi avatud, sest kõigil vanemail pole töö tõttu lihtsalt võimalik oma last kodus hoida. Aga Eike ja Kalju on pensionärid ning tööl käimise ega ka kodus töötamise kohustust neil pole. Siiski tunnistavad nad, et nende eas on ööpäev läbi mahukat hoolt vajava tütre eest hoolitsemine üsnagi võimete piiril katsumus.

Ka mure nakatumise pärast on paaril suur, sest kõik kolm pereliiget kuuluvad ju riskirühma. Kairil on vaimu- ja liikumispuue ning muud tervisemured, mille on põhjustanud juba sünni järel vesipäisus. Lisaks on tal ravile allumatu raske epilepsia.

Nii Kalju kui ka Eike ise on riskigrupis juba vanuse tõttu, aga Eikel on ka krooniline südamepuudulikkus, tal on üks puusaliiges proteesitud ning teinegi teeb käimisel valu ja vajaks juba proteesimist. Praegu jäävad aga muidugi kõik vähegi ootamist kannatavad tervisehädad ootelehele. „Mis teha, nüüd läheb arstiabis kogu aur koroona tõkestamisele ja raskes seisus inimeste päästmisele," lepib Eike eriolukorrast põhjustatud piiranguga.

Seni tänu päevakeskusele

Siiani on eakad vanemad tütre hooldamisega enam-vähem kenasti hakkama saanud, sest Kairi päevahoius käimise võimalus on pakkunud suurt kergendust. Hommikul saab tütar pestud-kammitud, riidesse pandud ja invabussi peale saadetud, tööpäeva lõpus tuleb Kairi sama bussiga koju tagasi. Selleks ajaks on vanemad vajalikud koduvälised käigud ja kodused toimetused teinud ning ka pisut puhanud.

Ega kogu elu puudega last kasvatanud ja igapäevaselt hooldanud

inimene oskagi mõelda, kuidas elu selle pideva tööta välja näeks. Statistika järgi on paljud Eike- ja Kaljuvanused juba lahkunud, teised, kel tervist jagunud, naudivad pensionärielu vabadusi või muretsevad kasina pensioniga toimetuleku pärast. Nagu aga teada, siis inimeseloom saab ju hakkama pea kõigega, mida elu talle õlgadele veeretab.

Eike sõnul on nende kõige suurem probleem olnud juba aastaid Kairi epilepsia, mille vastu kõik olemasolevad ravimid on võimetud. Ka praegu võtab ta epilepsiaravimeid maksimumdoosis, aga krambihood tabavad teda ikka vähemalt kord nädalas, viimasel ajal valdavalt öösiti.

„Mõnes mõttes on see isegi hea, et öösiti," tunnistab Eike. Varem oli veel hullem, sest hoog võis tulla ükskõik mis kell ja ükskõik kus ning väga sagedasti sai Kairi kukkudes tõsiselt viga. Vanemad on tütrega küll ja küll traumapunktis haavu kinni õmblemas käinud. „Voodis ta end epilepsiahoo vallandumise korral vähemalt ei vigasta ning sageli, kuigi mitte alati, annab haigus tulekust ka meile ette märku," räägib ta.

„Kui näiteks märkame, et Kairi on õhtul iseäralikult uimane, siis sätime juba vaimu valmis, sest iga hetk võib tulla vajadus talle appi tormata," räägib Eike. „Ka neid kordi on meil ridamisi olnud, kui Kairil tekib, nagu arstid ütlevad, epileptiline staatus. See tähendab, et hoog läheb ohtlikult pikaks või hakkavad hood korduma ja siis tuleb kiirabi kutsuda. Raskematel juhtudel on Kairi ka haiglasse viidud."

Kairil läheneb küll juba 50. sünnipäev, aga tal tuleb ikka käest hoida ja kõiki toimetusi temaga koos teha. Heiko Kruusi

Epilepsiahood

Eike räägib, et enamasti lähevad krambid siiski ise üle, kuigi veel kaks päeva pärast järjekordset hoogu on Kairi täiesti mitteadekvaatne ja tal on tugevad koordinatsioonihäired. „Siis ta rahmeldab vahetpidamata ega maga üldse ning eks meil endil tuleb siis ka üleval olla kogu see aeg. Kuna oleme juba eakad, siis ega see kerge ei ole. Pärast 48-tunnilist päästeoperatsiooni vajame ise samuti natuke toibumisaega. Varem saatsime Kairi pärast jalule saamist uuesti päevahoidu ning võisime nii ise unevõlga tasa magada. Nüüd eriolukorra ajal muidugi tuleb meil ööd ja päevad rivis püsida. Sünniaasta ei loe siin midagi."

Lisaks tütre hooldamisele on nüüd ka ta päeva sisustamine tervenisti vanemate õlul. Kairi on loomult väga passiivne, oma algatusel ta midagi ette ei võta. Kui isa või ema tagant ei torgiks, istuks ta tundide kaupa tugitoolis. Aga mis inimesest nii saab, see viiks ju uute terviseprobleemideni.

„Isa käib Kairiga jalutamas. Kairi liigub taaruva kõnnakuga ja kui mina oma liigesehädadega, nagu ma olen, temaga käe alt kinni kõnnin, siis näeme kahekesi ikka väga hädine paar välja. Isa aga tõmbab ta hoogsamalt liikuma, ta on meil spordimees, senimaani harrastab kepikõndi, kuigi juba 82 aastat turjal. Ka mõningaid võimlemisharjutusi üritame tütrega teha, sest tal on tugev kühmselgsus," ütleb Eike.

„Kairi kõne on samuti vilets, põhiliselt räägib ta paarisõnaliste lausetega ning alati ei vaevu sedagi

tegema. Lihtsam on ju mind varrukast sikutada ja käega osutada. Nii et tasapisi teeme temaga ka kõneharjutusi. Siis on meil veel igapäevane muusika kuulamine ja mängukava: nupumängud, pusled. Aga ka nende tegevuste juures peab embkumb meist kogu aeg kõrval istuma, sest tal ei ole püsivust ja kui pusletükid kohe kokku ei klapi, tüdineb ta ära," kirjeldab Eike igapäevast tütrega tegelemist kodus.

88-aastane Elvi tütrega

Eike rõõmustab, et õnneks on neil abikaasaga kahepeale võimalik tütre hooldamise koormust jagada. Ta teab peresid, kus üks aastakümneid puudega lapse eest hoolitsenud vanem on juba tervise kaotanud ja teisel tuleb oma „suure lapse" kõrval hoolitseda ka haige abikaasa eest. „Nii mõnigi vanem aga hooldabki oma puudega järeltulijat päris üksinda, kuigi ise on juba vanuses, kus võiks abi ja kõrvalist tuge vajada. Neil on kindlasti praeguses eriolukorras väga raske," tõdeb Eike.

Ta räägib, et on juba aastaid tihedalt suhelnud ühe teise emaga, kelle 56-aastane tütar käib samas keskuses päevahoius kus Kairi. 56-aastase Iivi puuded on samuti põhjustatud vesipäisusest.

Omal ajal tutvusid Eike ja Elvi linna arengupuudega inimeste tugiühingus, kus nad tegutsesid lootuses sotsiaalsüsteemi parandada ja puudega lastele hädavajalikke teenuseid luua. Tugiühing jäi mingil hetkel soiku, aga vanematest said head sõbrad ja nad suhtlevad edasi pea igapäevaselt, koroonakriisi oludes küll põhiliselt telefonitsi ja Skype'is.

> "Et äkki saaksime siis ise kodus lapsele ka midagi teraapialaadset korraldada.

Iivi ema Elvi on juba 88-aastane, ta abikaasa suri 17 aastat tagasi. Koroonapuhangu ajal sotsiaalsete kontaktide vähendamiseks jättis ka tema Iivi päevakeskusest koju, kuid nüüd tunnistab, et pärast kolme nädalat eriolukorda on ta omadega täiesti otsas. Ligi 90-aastasena lihtsalt ei jaksa enam hommikust õhtuni lapsel sabas joosta ja iga ta sammu korraldada.

Elvil on küll veel teinegi tütar, kes käib neil pisut abiks, toob poest toidukraami kohale, aga tuleb ka mõista, et tal on siiski oma elu ja töö, tema õlgadele ei saa panna liiga suures mahus puudega õe eest hoolitsemist. Karantiini ajal tähendaks see, kui ta tihti külas käiks, ka täiendavat nakatumisriski.

Terapeutide kaugtöö

„Praegu on paljud läinud üle kaugtööle ja töötavad kodukontoris. Meiegi saime mõni aeg tagasi päevakeskusest teate, et terapeudid on üle läinud kaugtööle, ning mulle ja Elvile, ilmselt ka teistele lapsevanematele pakuti välja, et spetsialistid võivad meid nüüd meili või telefoni teel nõustada või ka Skype'i vahendusel meid ja meie lapsi juhendada, et ikkagi päevategevusi teha. Et äkki saaksime siis ise kodus lastele ka midagi teraapialaadset korraldada, täpselt ei saanudki aru, mida selle ettepanekuga mõeldi," jutustab Eike.

„Oleme muidugi tänulikud, kui õppinud spetsialistid saadavad meile mõne lihtsama harjutuse või juhise, mida ja kuidas kodus lapsega teha, nii et tegevus teda köidaks ja oleks seejuures vaimu ja keha virgutav. Aga ma tunnistan ausalt – enamaks me suutelised pole, ema või isa ei saagi olla oma lapse terapeut, lihtsalt suhe vanema ja lapse vahel on teistsugune. Pealegi meie, vanad inimesed, ei jaksa teha enam midagi lisaks sellele, mida me praegu juba nagunii teeme," hindab ta kaheldavaks idee juhendada vaimupuudega inimeste rehabilitatsiooni kaugtöö korras. Olgu selle põhjuseks kas või riiklik eriolukord.

Mis aga puutub COVID-19 nakkusohu tõttu antud soovitustesse liikumist piirata ja rangelt hügieeninõudeid järgida, siis Eike sõnul peab nende pere neist hoolega kinni. Isa Kalju käib praeguses eriolukorras Kairiga jalutamas ainult õhtusel ajal, mil rahvast tänaval juba vähem. Eike ise ei tee üldse pikemaid õues kõndimise tiire kui vaid hoovis oleva prügimaja juurde ja tagasi. Värske õhu doosi katsub ta akna ja rõdu kaudu kätte saada.

Ka poes toitu toomas käib Kalju nüüd vaid mitme päeva tagant ja kohe pärast kaupluse avamist, kui ostjaid peaaegu pole. Ning muidugi täidab ta seejuures kõiki nakkuse tõkestamise juhiseid.

Eike sõnul püüavad nad mehega vähemalt ise teha kõik võimaliku, et koroonasse nakatumist vältida. Kas viirus Tammjärvede pere siiski mingil salakavalal moel üles leiab, ei oska muidugi keegi ette näha. Aga ka halvimal juhul on oluline teada, et vähemalt ise oli tehtud parim.

Mis saab, kui haigus tuleb?

„Me vähemalt loodame, et ehk pikne kaks korda ühte puusse ei löö, meie oleme juba oma katsumused tuhandeks kätte saanud. Ja samas katsume üleliia mitte muretseda ning ikka elust rõõmu tunda. Kui aga peaks juhtuma, et meist keegi haigestub, siis esialgse varuvariandina – kuni vähemalt üks meist on jälle terve ja suudab Kairi eest hoolt kanda – on meil kokku lepitud, et kunstiakadeemias õppiv pojapoeg toob sel juhul kord nädalas toidukoti meile trepiotsa peale, et me päris nälga ei jääks," kirjeldab Eike pere läbimõeldud päästeplaani.

Eikel ja Kaljul on lisaks Kairile poeg, kuid ta ei ela Tallinnas ning tal oleks keeruline neil abiks käia. „Kui aga me mõlemad peaksime haigeks jääma, siis tekib küll küsimus, mis Kairist saab," muretseb Eike. „Keegi ju viiruskontaktsesse kodusse teda

hoidma ei tule. Ja mis juhtub siis, kui me mõlemad nii raskesti haigestume, et tuleb haiglasse minna? Mul ei ole kahjuks nendele küsimustele vastuseid," tunnistab ta.

Eakas naine mõtiskleb, et võib-olla on linnaosa hoolekandeosakonnal enim ohustatud elanike probleemid kaardistatud ning on ka ehk mõni plaan või lahendus välja töötatud juhuks, kui mõni mitteiseseisev puudega inimene n-ö ripakile jääb. Aga nende pereni sellist infot küll jõudnud ei ole. Mitte keegi omavalitsusest pole ka küsinud, kas nad ikka hakkama saavad või kas äkki oleks vaja abi.

Mis toimuks haiglas?

Kõige hullem, mis juhtuda võiks, on Eike sõnul siiski see, kui hoopis Kairi peaks haigeks jääma ja haiglasse sattuma. Kairi on oma elus hulk kordi haiglas olnud. Kui ema on saanud seal tütre kõrval olla, on asjad laabunud. Kui Kairi on jäänud ravile üksi, on see kaasa toonud hulle olukordi. Kord näiteks oli Kairi haiglas kümme päeva voodi külge kinni seotud ehk viisaka väljendiga „fikseeritud asendis". Eikel oli siis kogu aeg suur hirm, et tütar tõmbab käed-jalad liigestest välja või rebestab rabeledes lihaseid.

Vaimupuudega inimene ju ei saa aru, miks ta võõras kohas peab olema, miks temaga tehakse talle arusaamatuid ja ka valulikke protseduure ning miks ta voodi külge kinni seotakse. Aga seotakse ju sellepärast, et teisiti ei saa personal temaga hakkama. Teda ei mõisteta ning kellelgi pole ka aega ega oskuseidki temaga tegeleda. Muidugi hakkab ta siis sellise olukorra vastu omal viisil protestima: karjuma, rahmeldama.

„Teisel korral jälle leidis palatisse süsti tegema tulnud õde eest tühja voodi ning kulus hulk aega, enne kui ehmunud patsient ühest haigla liftist avastati," meenutab Eike. Ta on kogenud, et tavainimestele mõeldud haiglates suudetaks psüühilise erivajadusega patsientidega hakkama saada vaid siis, kui neil on kaasas tugiisik või kõrval hooldaja, kes neid abistab, rahustab ja valvab. Aga praegu, kui koroona tõttu on haiglates nagunii koormus väga suur ja personali napib, pole selliste eritingimuste loomine mõeldavgi. Isegi kui tugiisik võtta oleks, pole ju võimalik, et ta läheb haige abistatavaga kaasa nakkusosakonda. Ka lapsevanem ei saa samal põhjusel tema juurde haiglasse tugiisikuks minna. Aga mis siis haiglas sellise patsiendiga ikkagi saaks?

> "Kord näiteks oli Kairi haiglas kümme päeva voodi külge kinni seotud.

„Minu arvates tuleks Tallinnal kiiremas korras luua olemasolevate vaimupuudega tegelevate asutuste, kas või Käo või Juksi tugikeskuse baasil valmisolek avada vajaduse korral spetsialiseeritud raviüksus, võib-olla isegi mitu, kus Kairi- või Iivi-taolistele patsientidele oleks tagatud arstiabi kõrval vajalik toetus ja järelevalve. Ning kindlasti oleks vajalik ka ööpäevaringne karantiinikodu selliste hoolealuste jaoks, kes pole küll ise haiged, aga kelle pereliikmed on koroonasse nakatunud ega saa ajutiselt nende eest hoolitseda," pakub Eike välja mõtte. Nad on abikaasaga selle üle kodus pikalt ja põhjalikult aru pidanud.

Paraku pole nad kuulnud ühestki sellisest lahendusest ei Tallinnas ega mujal Eestis. Kas tõesti loodetakse, et ükski vaimupuudega või autistlik inimene ega ka omaksehooldaja ei haigestugi? ***Anne Lill***

Ligi pool sajandit igapäevast hooldamist teeb inimese peaaegu hooldamismasinaks ja ta hooldab muudkui edasi. Eike ja Kalju ei kujuta isegi ette pensionärielu selle tavapärases mõttes. Heiko Kruusi

Keeruline elu on meid tugevaks teinud

„Sirvisin hiljuti oma vanu päevaraamatuid ja meenutasin möödunud aegu," räägib Eike, kes tegutses aastakümneid tagasi aktiivselt puudega inimeste ühingute liinis, et käivitada puudega laste ja ka täiskasvanute ning nende perede jaoks teenuseid, mida toonases Eestis üldse veel polnud.

„Juba üheksakümnendatel saatsime linna lastevanemate ühinguga linnavalitsusele ja sotsiaalministeeriumile kirju ning pakkusime end appi, et rajada Tallinna ühiste jõududega meie laste jaoks kodu, kus nad saaksid elada pärast seda, kui meie vanaks oleme jäänud," sõnab ta. „Oleme aastakümneid üritanud käivitada vaimupuudega inimeste kodude projekte, aga ühestki pole asja saanud. Linn pole vedu võtnud. Või on isegi nende algatuste vastu olnud. Ei tea küll, miks. Ja nüüd olemegi juba vanad, aga senimaani pole Tallinnas kohta, kuhu kodus üles kasvanud vaimupuudega või seaduse keeles psüühilise erivajadusega inimesed hooldusele võiksid minna."

Ta leiab, et ka riigist on äärmiselt küüniline ehitada moodsaid majutusüksusi just nendele puudega inimestele, kelle vanemad nad omal ajal sünnitusmajja jätsid, oma eluga edasi läksid ja nüüd rahulikult vanaduspõlve peavad. „Eriti solvab mind sotsiaalametnike ladus jutt sellest, et meiesugused ju tahavadki oma puudega lapsi surmani ise kodus hooldada ja kõik, mida me selle juurde vajame, on natuke n-ö toetavaid teenuseid," kirjeldab Eike oma mõtteid.

> Eriti solvab jutt, et meiesugused tahavadki oma puudega lapsi surmani ise kodus hooldada.

Ta tahab ümber lükata ka raadiost ja telest korduvalt kuuldud sotsiaalpoliitikute jutu sellest, et omal ajal lausa sunniti vanemaid puudega lastest loobuma ning seetõttu pole selles midagi ebanormaalset, et nad oma lapsed riigi hoolde andsid ja sellega lastekodudesse saatsid. Eike sõnul ei sundinud keegi ka neli-, viis- või kuuskümmend aastat tagasi vanemaid puudega lapsest loobuma. Eikele endale ei teinud mitte ükski arst ega ametnik kordagi ettepanekut Kairist loobuda. Kuigi üldiselt valitses tõesti tollal arusaam, et lapsinvaliidi koht pole perekonnas, vaid kõrge plangu taga. Aga see oli ikkagi iga ema enda otsus, kuidas ta lapsega käitub. Loomulikult oli elu palju kergem sellise lapseta.

Meditsiin toona ei aidanud

Eike meenutab, et Kairit oodates ja ka pärast Kairi sündi polnud neil abikaasa Kaljuga tütre tervise pärast pisematki põhjust muret tunda. Alles mõned kuud hiljem märkas lastearst, et lapse pea ümbermõõt kasvab liiga kiiresti. Kairi oli seitsme- või kaheksakuune, kui tal diagnoositi vesipäisus. Aasta oli siis 1971 ning šuntimisi sel ajal veel ei tehtud. Vesipeaga lapsi ei osatud aidata nagu praegu ning seepärast läkski, nagu läks.

Toona polnud ka puudega laste lasteaiarühmi ning kooliõhku pole Kairi Eike sõnul isegi nuusutada saanud. Tema esimene koduväline hoiukoht oli lastevanemate ühingu korraldatud päevahoid. „Kairi oli siis 28-aastane ja päevahoid töötas nii, et emad käisid kordamööda lapsi hoidmas ja nendega tegelemas. Hiljem võttis Tallinn päevahoiu üle ning sellest saigi alguse praegune Käo tugikeskus," meenutab Eike.

> Oleme kallist hinda maksnud selle eest, et otsustasime puudega lapse ise üles kasvatada.

„Jah, nägurit oleme abikaasa Kaljuga näinud tõesti kõvasti," jätkab ta, „ja eks me vanematena oleme kõik väga kallist hinda maksnud selle eest, et otsustasime puudega lapse ise üles kasvatada. Mina õnneks töölt ära jääma ei pidanud, vanaemad-vanaisad tulid meile tookord appi. Nii et teenisin vähemalt pensionistaaži välja. Aga õpingud polütehnilises instituudis tuli mul siiski pooleli jätta. Väga paljust muust oleme samuti pidanud oma elus loobuma. Iga abi või teenuse eest, mida tänapäeva puudega laste ja ka juba täisealiste peredele iseenesest mõistetavalt pakutakse, oleme meie pidanud lahinguid maha pidama. Aga oma puudega laste võimaluste nimel pole me alla andnud. Meie keeruline ja pingeterohke elu on meid tugevaks teinud. Nii et küllap elame nüüd ka selle koroona eriolukorra üle. Hoidku ainult jumal selle eest, et hull haigus kallale ei tuleks."

Erihoolekandeteenuste osutamisest eriolukorra aja

Eriolukorra ajal on võimalik jätkata erihoolekandeteenuste kasutamist. Samas tuleb nii selle kasutajatel kui ka osutajatel järgida viiruse leviku tõkestamiseks juhiseid ja piiranguid. Selgitab sotsiaalkindlustusameti erihoolekande ja rehabilitatsiooni talituse juht Helen Tähtvere.

Toetavate teenuste tegevuste läbiviimise juures, kus inimesed tavapäraselt liiguvad kodu ja teenusepaiga vahel, tuleb arvestada isegi veidi rohkemate piirangutega. Näiteks igapäevaelu toetamise, töötamise toetamise ja toetatud elamise teenust osutatakse inimesele ja ta perele digitaalsete kanalite ja seadmete vahendusel ühenduses olles, nõustades ja juhendades tuge pakkudes.

Vahetud kontaktid tuleb hoida võimalikult vähesed. Juhul kui see on aeg-ajalt siiski vajalik, siis seda ka tehakse. Sealjuures tuleb teenuste kasutajatel ja osutajal järgida kõiki eriolukorra ajal kehtestatud viiruse leviku tõkestamise nõudeid ja korraldusi.

Kui inimene ei soovi või ei saa eriolukorra ajal erihoolekandeteenuseid kasutada, siis see on lubatud ning see aeg loetakse eriolukorra lõppemiseni teenuselt eemal viibimiseks. Teenuse kasutamise õigus sellega ei katke. Pärast eriolukorra lõppu on võimalik hakata uuesti teenust kasutama.

Uued teenusesaajad

Teenuseosutajad võivad ka eriolukorra ajal asuda uutele inimestele teenuseid pakkuma, kuid inimene peab sellisel juhul olema terve. Uutele inimestele teenuste pakkumise juures järgitakse rangelt kõiki koroonaviiruse leviku ja nakatumisohu takistamiseks vajalikke meetmeid. Samuti tuleb arvestada liikumispiiranguid, mis on kehtestatud avalikus ruumis.

Kui inimene on saanud eriolukorra ajal esimest korda suunamisotsuse, et talle hakataks pakkuma erihoolekandeteenust, kuid tal ei ole eriolukorra tõttu võimalik teenust kasutama hakata varem kokku lepitud ajal, siis on võimalik teenuse saamise algus edasi lükata ja teenuseosutajaga kokku leppida mõlemale sobiv uus alguspäev.

Ööbimisega teenused

Ööpäevaringse ja kogukonnas elamise teenuse osutamine jätkub ka eriolukorra tingimustes.

Lisaks eriolukorra alguses kehtestatud külastuskeelule lisandus 3. aprillil täiendav liikumisvabaduse piirang kõikidele kogukonnas elamise ja ööpäevaringset erihooldusteenust kasutavatele inimestele. See tähendab, et nad ei või lahkuda hoolekandeasutuse territooriumilt põhjendatud vajaduseta.

Teenust kasutavatel inimestel on õigus käia jalutamas asutuse alal. Kui asutusel või teenuse osutamise kohal puudub jalutamiseks õueala, siis saavad piirkondlikud eriolukorra tööde juhid koostöös hoolekandeasutuse juhtidega kehtestada teenuseosutamise kohast lähtudes territooriumi, kus on COVID-19 haiguse sümptomiteta inimestel lubatud jalutada.

Erihoolekandeteenuse alal liikumisvabaduse piirang ei kehti:

- inimesele, kel ei ole COVID-19 haiguse sümptomeid ning kes soovib peatada teenuse kasutamise ja minna koju. Inimene ja ta lähedased peavad arvestama, et eriolukorra lõppemiseni ei ole sel juhul (üldjuhul) võimalik teenust kasutama naasta. Inimesel, kes on teenuse kasutamise peatanud ja koju läinud, loetakse see aeg teenuse kasutamise peatamiseks.
- hoolekandeasutuse töötajatele, hoolekandeasutuse omanikule ja ta esindajale ning ametiülesandeid täitvatele inimestele.

Liikumispiirangu ajal võib teenusesaaja hoolekandeasutuse territooriumilt välja liikuda ainult koos teenuseosutaja-poolse saatjaga, kes tagab ja jälgib, et inimene täidab väljaspool kõiki eriolukorra ajal kehtivaid nõudeid.

Liikumispiirang on kehtestatud selleks, et takistada hoolekandeasutusse koroonaviiruse kandumist ning kaitsta seal viibivaid inimesi nakatumise eest.

Õigus teenus sulgeda

Tuleb ka paraku tõdeda, et osa teenuseosutajaid on eriolukorra ajal peatanud teenuse osutamise. Täpsemat infot saab selle kohta küsida oma juhtumikorraldajalt, kelle kontaktid leiab sotsiaalkindlustusameti kodulehelt.

Teenuseosutajatele, kes jätkavad teenustega, tasutakse teenuste eest vastavalt tavapärastele teenuse hindadele ning inimestel on võimalik ka eriolukorra ajal saada tuge ja juhendamist tegevusjuhendajatelt, sealhulgas soovi ja vajaduse korral telefoninõustamist, Skype'i teel juhendamist jms.

Juhul kui inimene peatab teenuse kasutamise ja soovib eriolukorra ajal jääda kodu, tasub sotsiaalkindlustusamet teenuseosutajale 95 protsenti teenuse maksumusest. Selle kaudu tagatakse teenuste osutamise jätkusuutlikkus ning teenuseosutajad ei pea töötajaid koondama. Tegevusjuhendajatel säilivad töökohad ning inimesed võivad eriolukorra järel kohe jälle teenust kasutama tulla.

Kuidas toimub rehateenuse osutamine?

Sotsiaalkindlustusamet pikendas selle aasta lõpuni kõikide nende inimeste sotsiaalse rehabilitatsiooni teenuse otsused, mis lõpevad eriolukorra kehtestamisest 12. märtsil kuni tänavu 31. maini.

Helen Tähtvere
SKA erihoolekande ja rehabilitatsiooni talituse juht

Selline otsus puudutab 831 inimest ning nad ei pea otsuse pikendamiseks ise midagi tegema. Inimesed saavad rehabilitatsiooniteenuseid kasutada aasta lõpuni selle summa ulatuses, mis neil on rehabilitatsiooniteenuste aastasest summast veel kasutamata. Kasutamata mahu kohta saab infot küsida oma teenuseosutajalt või sotsiaalkindlustusameti juhtumikorraldajalt. Sotsiaalkindlustusamet on võtnud ka kõigi 831 inimesega ühendust ja neid teavitanud.

Inimesed, kel ei ole kehtivat rehabilitatsiooni otsust, saavad aga otsused tavapärase korra järgi.

Tähtaegu on pikendatud

Muutunud on ka see, et kõik, kellele on eriolukorra ajal väljastatud rehabilitatsiooni suunamisotsus, ei pea kinni pidama nõudest, et teenuseosutajaga tuleb 60 kalendripäeva jooksul alates otsuse saamisest sõlmida teenuse saamise leping. Leping palutakse sõlmida teenuseosutaja ja inimese jaoks sobival ajal 60 päeva jooksul pärast eriolukorra lõppu.

Telefoni ja interneti teel

Kõik rehabilitatsiooniteenuse pakkujad hindasid ise oma võimekust ja otsustasid, kas jätavad asutused avatuks või sulgevad need ohuolukorra taandumiseni. Kui võimalused on olemas, saavad asutused teenuste osutamist jätkata telefoni või video teel. Sotsiaalkindlustusamet tasub teenuseosutajale ka nende teenusetundide eest, mis on läbi viidud digilahendusi kasutades.

Uuritud on ka seda, kas teraapiaid saab tõesti teha füüsilise kontaktita. Siinkohal tuleks tähelepanu juhtida sellele, et rehabilitatsiooniteenuse kasutamise ajal õpetatud harjutusi tulebki pidevalt kodus edasi teha, et oskused kinnistuksid ning seisundis ei tekiks tagasilööke. Siin on väga hea näide ka füsioteraapia.

Sotsiaalne rehabilitatsioon ongi olemuselt aktiivne teenus, inimene teeb ise oma võimete järgi kõiki tegevusi, mida eesmärgi saavutamiseks on vaja teha, näiteks võimleb või õpib abivahendi abil riietumist. Neid oskusi harjutatakse rehabilitatsioonispetsialisti juhendamisel ja abiga, kuid lisaks annab spetsialist harjutusi ja ülesandeid, mida teha kodus iseseisvalt või koos pereliikme/hooldajaga.

Rehabilitatsiooniteenuse tulemuslikkuse eelduseks on alati inimese aktiivne osalus. Seetõttu on rehabilitatsioonispetsialistide antud kodused ülesanded või harjutused igati asjakohased ning nende tegemine aitab rehabilitatsiooni tulemuse saavutamisele kaasa.

Tuleb tõdeda, et praegust olukorda arvestades on rehabilitatsiooniteenuste osutamise maht siiski tunduvalt vähenenud. Mõned lepingupartnerid on teenuse osutamise eriolukorra lõppemiseni ka täielikult peatanud.

NB! Päeva- ja nädalahoidu saab nüüd kasutada 31 ööpäeva

Paljudele peredele ei ole selgitatud, et eriolukorra vältel võimaldab sotsiaalkindlustusamet kasutada päeva- ja nädalahoiuteenust 23 ööpäeva asemel kuni 31 ööpäeva kuus.

Sellega tagatakse peredele võimalus anda viirusesse mittenakatunud lähedane koroonaepideemia eriolukorra ajaks kas või püsivalt hoolekandeasutusse, et vähendada nakatumisohtu ning lubada pereliikmetel rahulikult kodust kaugtööd teha või kas või haige olla.

„Eriolukorra ajal on tõesti võimalik kasutada igapäevaelu toetamise päeva- ja nädalahoiuteenust senise 23 ööpäeva asemel kuni 31 ööpäeva kuus. Sellega saame võimaldada inimestel olla eriolukorra ja viiruse leviku ajal ühes kohas paigal ning kasutada teenust terve kuu ulatuses. Tänu sellisele võimalusele on võimalik vältida viiruse levimise ja nakatumise ohtu, tagada turvaline teenuseosutamine ja suure hooldusvajadusega inimeste lähedastele töö tegemise võimalus," kinnitab Helen Tähtvere sotsiaalkindlustusametist.

Eraldi probleem on aga see, et osa teenusepakkujaid on peatanud eriolukorra ajaks teenuste osutamise. Kui see on juhtunud ka asutusega, kuhu teie lähedane on teenust kasutama suunatud, tasub võtta ühendust sotsiaalkindlustusameti juhtumikorraldajaga ja uurida, kas hädavajadusel oleks võimalik teenust kasutada mujal.

Saame eluga hakkama, kuid ainult päeva-hoiu jätkumise korral

Autismispektri häire ja intellektipuudega Gerdi ema Piret Tulpe sõnul ei ole koroonakriis siiani tema ega pereliikmete igapäevast elurütmi väga palju mõjutanud. Kuni Gert saab kõigele vaatamata jätkata päevakeskuses käimist, tuleb nende raskustes karastunud pere eluga toime.

Piret elab koos 21-aastase poja ja peatselt 88-aastaseks saava emaga, on mõlema hooldaja ning pere ainus tööinimene.

Gert on kõnetu ning vajab ööpäev ringi järelevalvet ja abistamist ka kõige lihtsamate igapäevatoimingute, näiteks riietumise ja pesemise juures. Õnneks suudab ta ise süüa ning sedajagu liikuda, et käib ise tualetis. Ka eakas ema on mitme kroonilise haiguse tõttu üsna abitus seisus ning tal on tarvis palju jälgimist ja hoolt.

Enne pandeemiatki kulus kogu Pireti aeg ja energia poja ja ema hooldamisele ning selle kõrvalt töötamisele. Eriolukorras on asjade seis paraku täpselt sama. Ta ei saakski järele anda, sest elamiseks peab keegi raha teenima, ühtki teist sugulast ega tuttavat tal aga pereliikmete hooldamiseks appi kutsuda pole.

Gerdi saadab Piret siiani tööpäeviti päevakeskusse. Kuna Piret töötab kodukontoris, saab ta ema vajadused selle kõrvalt jooksvalt ära lahendada. „Õnneks ei ole Käo tugikeskust, kus Gert käib, päris kinni pandud," ütleb Piret. „Kuni ta seal päevahoius käia saab, elamegi tavapärast elu. Kell 8 sõidab meie Õismäe kodumaja ette invabuss ja kell 17 saabub ta koju tagasi. Tõsi, hommikuti on invabuss nüüd päris tühi ja Gert on esimene bussi siseneja, varem oli sõiduk meieni jõudes juba sõitjaid täis. Õhtul jääb bussi pärast Gerti veel kaks ta rühmakaaslast. Seega enamik päevakeskuses käijaid on koju jäänud."

Tööst loobuda ei saa

Piret töötab raamatupidajana. Põhitöö kõrvalt tegeleb ta korteriühistute haldusjuhtimisega. Seda kõike saab ta teha õnneks koduse töölaua tagant ning tarvidust igapäevaselt asutustes kohal käia pole.

„Hilisõhtul, kui mõlemad hooleealused pestud-söödetud ja magama sätitud, saan veel mõneks ajaks rahulikult töö kallale asuda. Eeldusel, et emal ja Gerdil on päev möödunud rahulikult," kirjeldab Piret pere argielu. Ta lisab, et kõige rohkem muretsebki ta praegu selle pärast, et viirus ei jõuaks tugikeskusse. Sest kui keskus karantiini pannakse, peab Gert koju jääma ja sellisel juhul pole Piretil enam mõeldav töötamist jätkata. Kolmetoalise korteri kulusid ja kõike igapäevaks vajalikku aga ainuüksi ema vanaduspensionist ja poja töövõimetoetusest maksta poleks mõeldav.

Piret teab, et kui Gert on kodus, ei tule tal töötamisest midagi välja. Pärast eriolukorra kehtestamist märtsi keskel oli tal korraks võimalus selles uuesti veenduda. Tugikes-

Piret on üks väheseid, kes saadab poja iga päev päevakeskusse ka keset koroonakriisi. See on tema pere jaoks ainus võimalus ellu jääda. Heiko Kruusi

SÜLEARVUTIGA DIIVANIL TÖÖTADES ASETA ARVUTI ALLA KÕRGENDUSEKS NÄITEKS PADI.

kusest paluti tal poeg kaheks päevaks siiski koju jätta, sest keskuse töö tuli viiruse tõkestamise nõuete järgi ümber korraldada. Ka rühmad komplekteeriti ringi, sest enamik vanemaid oli jätnud lapse nakkusohu vältimiseks siiski koju. „Nagu tellitud oli mul neil päevil parasjagu mitu suurt tähelepanu vajavat tööd. Aga minu selja taga madistas Gert! Trampis jalgu, kolistas asjadega, huilgas. Peale selle oli tal iga viie minuti järel uus soov: süüa, juua, uut pluusi selga, midagi mulle aknast näidata.“

Gerdi kõrvalt ei tööta

„No kujutage ette: mul on parasjagu mõne firma rahadega pangatehing pooleli ning samas kuulen, et noorhärra on kööki hiilinud ja revideerib seal külmkappi. Mis ma nüüd teen? Katkestan tehingu või riskin sellega, et kuniks kööki jõuan, on Gert nahka pistnud kogu pere õhtusöögiks mõeldud hea ja parema ning muudki veel?“ kirjeldab Piret katset ühitada palga- ja hooldustööd.

„Minu ainus päästerõngas oligi tahvelarvuti, mis kõige YouTube'ist leitavaga lühikeseks ajaks Gerdi tähelepanu seob. Tulemuseks oli aga siiski see, et kõik tööd, mida vähegi edasi lükata andis, lükkasin järgmistele päevadele. Mida lükata ei andnud, seda tegin öötundidel. Aga öid järjest üleval olla hakkab endale tervise peale,“ märgib Piret.

Külmkapinäite kohta lisab ta, et lisaks toiduvarude planeerimatule kaotsiminekule on mureks Gerdi kontrolli alt väljuma kippuv kaal. Ta võib süüa ära kõik, mis aga ette jääb. Noor mees kaalub oma 182 cm pikkuse juures peaaegu 120 kilo. Ülekaalu tõttu on tal ka hüpertoonia ja ta võtab vererõhku kontrollivaid ravimeid. Piret pingutab kõigest väest, et poeg toiduga liiga palju kaloreid ei saaks. Aga Gert ise vaimupuude tõttu oma isu vaos hoida ei mõista. Kuhu sa aga korteris peidad toidukraami, mis peab olema külmas? Eriti sellise mehemüraka eest.

Ei hirmuta miski

Mis puutub karmimatesse hügieeninõuetesse, mida nüüdses eriolukorras rahvale aina südamele pannakse, siis ka selles mõttes jätkub Pireti kodus elu tavapäraselt. Ta tunnistab, et on koristamishull ja on kangeid desinfitseerimisvahendeid kodu puhastamiseks kasutanud juba aastaid.

„Ikka Gerdi pärast, tema ju ei taipa, et maha kukkunud õunapoolik tuleks enne selle edasi söömist vee alt läbi lasta. Alailma topib ta sõrmi suhu. Nii et mina püüan kodus, nii palju kui vähegi jaksu, põrandad, laua- ja kapipealsed ning kõik muud pinnad alati puhtad hoida. Ema küll mõnikord pahandab, et jälle on maja kloorihaisu täis, silmad võtab kibedaks, aga mis teha,“ ütleb Piret naerdes.

Ta märgib, et võib-olla kõlab see ebanormaalselt, aga koroonaviirusesse nakatumise ees ta mingit hirmu ei tunne. Mõistagi jälgib ta uudiseid ja loeb alati läbi artiklid, kus arstid või teadlased viirusega seonduvat analüüsivad. Aga hirmul ta endas maad võtta ei lase, sest tema vastutusel on kaks iseseisva toimetulekuvõimeta inimest ning hirm üksnes laastaks tervist ja kulutaks asjatult energiat.

„Pealegi,“ lausub ta, „mina olen oma elus ikka tõelisest põrgust läbi käinud. Ja sealt, küll esiotsa vaid roomates ja neljakäpukil, aga siiski tagasi tulnud. Ja jalule tõusnud. Pärast seda ei hirmuta mind enam miski. Selline kogemus teeb tugevaks.“

Piret räägib, et sai emaks [illegible] taselt. Kolm aastat hiljem jäi ta lap[illegible] sega üksi. See oli siis, kui selgu[illegible] Gerdi arengupeetuse põhjus. Se[illegible] et lapse areng ei kulge nagu vaja, ol[illegible] arstidele ja Gerdi vanematele [illegible] juba ammugi selge ja silmaga näh[illegible] aga ükski uuring ei andnud vastus[illegible] küsimusele, mis poisiga ikkagi lah[illegible] ti on. Kuni tal ainsatki kombine[illegible] set häiret ega viga ei leitud, püü[illegible] õrn lootus, et ehk asjad ühel päeva[illegible] paranevad. Geeniuuring aga kustu[illegible] tas lootuse.

Tuli välja, et Gerdi probleemide taga on geenidefekt ning temast ei tule mitte kunagi iseseisvat inimest. Poisi isale käis selle teadmisega lep[illegible] pimine üle jõu. Elu koos vaimselt alaarenenud pojaga polnud see, mida ta ootas või soovis. Ta lõi ukse selja taga kinni ja lahkus pere juu[illegible] rest.

Läbi ja lõhki karastunud

„Mul polnud tööd, sest olin juba häda sunnil koduseks jäänud. Ma ei saanudki tööle minna, sest mul polnud Gerti kuhugi panna,“ jätkab Piret. „Aga korteri laenumaksed tuli igakuiselt tasuda, vee ja elektri eest maksta. Elasin pikka aega hirmus, et vesi keeratakse kinni, elekter võetakse ära. Või läheb korter pangale ja ma satun Gerdiga tänavale. Olime sõna otseses mõttes näljas.“

Ta meenutab, et ühel hetkel jõudis ta isegi niikaugele, et mõtles lapsest loobumise peale. „Ma ei tea, mis minust ja Gerdist oleks saanud, kui mu ema poleks meile appi tulnud. Sõlmekeste kaupa hakkasin siis tema toega seda sasipundart lahti harutama. Sain teada, et lapsele on võimalik puue vormistada ja see toob kaasa mingeidki teenuseid, lisaks pisut toetusraha. Siis õnnestus leida Gerdile lasteaiakoht. Oma esimese sümboolse töötasu pärast lapsega kodus oldud aastaid teenisin korteriühistute koosolekuid protokollides. Nii ta läks! Jah, minusuguse elukarastusega inimest enam miskijalt miski ei hirmuta!“ ***Anne Lill***

> “ Üritasin töötada. Minu selja taga madistas Gert! Trampis jalgu, kolistas asjadega, huilgas.

Plaan B eeldaks pojale ööpäeva-ringset hoidu

Vaatamata parimatele lootustele on Piret siiski mõelnud ka plaanile B. Juhul kui ta ise siiski näiteks jääks COVID-19sse, halvimal juhul satuks isegi haiglasse, ega suudaks enam poja ja ema eest hoolt kanda.

Üks variant oleks siis võib-olla tõesti Gerdi isa üles otsida. „Sellisel juhul ma enam ei paluks tal appi tulla, nagu esimestel aastatel pärast ta lahkumist korduvalt üritasin teha, vaid nõuaksin temalt isakohustuste täitmist. Kahtlemata pole see aga eriti hea lahendus, sest need kaks inimest – Gert ja ta isa – on teineteisele täiesti võõrad. Nad ei tunnegi teineteist. Emale katsuksin aga abilise leida sotsiaalhoolekande osakonna kaudu," kirjeldab Piret hädaabiplaani.

Ta ütleb, et linnaosa hoolekandeosakonnas ollakse kursis ta pere olukorraga ning mõned kuud enne koroonakriisi puhkemist pakkus sealne puudega inimeste spetsialist isegi välja võimaluse vähendada Pireti hoolduskoormust tugiisikuteenuse abil. Piret ütleb, et tal õnnestuski leida üks vanem naine, kes oli nõus hakkama käima neil kodus mõned korrad nädalas, õhtuti või nädalavahetusel, Gerti valvamas ja temaga tegelemas. Eriolukord aga lükkas selle plaani määramatuks ajaks edasi.

Tavapärane sotsiaaltöö seiskus

Ka ema hoolduse kergendamiseks pakkusid sotsiaaltöötajad ise Piretile juba tükk aega tagasi välja mõtte, et ehk oleks õigem paigutada nii suure abivajadusega eakas siiski hooldekodusse. „Nad said väga hästi aru, et kui ma praeguse koormusega veel pikalt jätkan, vajun ise kokku ja siis on häda veel suurem. Mulle lubati toetust hooldekodu kohamaksu tasumiseks ja sobiliku hoolduskoha otsimiseks. Aga ka need läbirääkimised jäid epideemia tõttu soiku, sest praegu ju ühtki uut eakat hoolekandeasutustesse ei võeta," nendib Piret.

Piret ütleb, et tegelikult veeretab ta peas mõtet pidada ka Käo tugikeskusega aru teemal, millest eelmises Puutepunktide ajakirjas juttu oli: kas keskus ei võiks koroonapuhangu ajal avada vajaduse korral intervallhoiu ruumides ööpäevaringse hoiu nendele päevahoius käijatele, kelle vanemad juhtuvad haigestuma ja selle tõttu hooldajatena rivist välja peaksid langema. Tegelikult on huvitav küsimus, miks seda juba avatud ei ole.

„Väga halb on mõelda, et minu haigestumise korral viiakse Gert näiteks mõnda turvakodusse või õendushaiglasse, kus parasjagu vaba voodikoht leidub. Võõras koht hirmutab vaimupuudega autisti ja raske on prognoosida, kuidas ta sellele reageerib. Ja kas neis asutustes üldse osataksegi selliste inimestega hakkama saada?" märgib Piret.

Kuigi SKA on juba pikendanud nädalahoiuteenuse rahastamist 31 ööpäevani kuus, ei tea vanemad sellest võimalusest midagi ning loodavad, et riik ühel hetkel siiski eriolukorda sobiva teenuse käivitab. Heiko Kruusi

Riik käivitas erivajaduste vanematele kriisiajaks uue

Uue toetusega soovitakse tagada asendussissetulek vanemale, kes peab eriolukorrast tingitult erivajadustega lapse kasvatamise tõttu ajutiselt töölt eemal olema. Sotsiaalministeeriumi esindaja selgitab, kes seda toetust saavad.

Haridusasutuste sulgemine ja laste suunamine distantsõppele on põhjustanud paljudele peredele raskusi, aga keerulisem on just nendel vanematel, kes kasvatavad eritähelepanu ja suuremat tuge vajavat last. Erivajadustega last ei saa paljudel juhtudel üksi koju jätta ning osa vanemaid ei saa töötada kodust või on seda erivajadustega lapse õpetamise ja hooldamise kõrvalt teha märkimisväärselt keeruline. Toetuse abil on seega vanematel võimalik lapsega koju jääda, sest vanemale on tagatud osa ta varasemast sissetulekust.

Erivajadusega lapse vanema toetusele on õigus vanemal, lapsendajal, vanema abikaasal, füüsilisest isikust eestkostjal või hooldus pere vanemal, kes kasvatab erivajadustega last. Erivajadustega lapse all mõistetakse selle toetuse määramise juures lapsi, kes on

- kuni 18-aastased ning keskmise puudega ja immuunpuudulikkusega (eeskätt kasvajaliste haigustega seotud diagnoosid);
- kuni 18-aastased ning raske või sügava puudega;
- kuni 18-aastased, kellele rakendatakse põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse alusel erituge;
- kuni 16-aastased, kellele rakendatakse põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse alusel tõhustatud tuge ning kel esineb vähemalt üks järgmistest seisunditest: raske, krooniline või püsiv psüühikahäire; tundeelu- ja käitumishäire; sõltuvushäire; aktiivsus- ja tähelepanuhäire; püsiv õpiraskus; intellektipuue; liitpuue.

Sihtgruppi valides lähtuti lastest, kes vajavad vanemalt eelduslikult enim tuge, hooldust ja järelevalvet. Samuti arvestati, et mõnedel erivajadustega lastel on nõrgenenud immuunsus, seetõttu on nad COVID-19 riskirühmas ning karantiiniajal pole hea neid viia veel lahtiolevatesse lasteaedadesse või hoidudesse.

SKA-l on kaalutlusõigus

Samas on toetuse väljamaksjal sotsiaalkindlustusametil (SKA) õigus teha teatud juhtudel nn kaalutlusotsuseid. Eelkõige puudutab see olukordi, kus lapsel on samaväärne erivajadus nagu nimetatud sihtgruppidel, ent näiteks pole jõutud vormistada puuet. Või on näiteks tegu hoolduse- või toimetulekuõppe õpilasega, kes on juba vanem kui 18 aastat. Ka nende laste vanematel on võimalik seda toetust taotleda.

Toetuse saamise eelduseks on, et vanem on töötamise registri andmetel suundunud tasustamata (nn palgata) puhkusele või on võlaõigusliku lepingu täitmine peatatud. Toetuse saajate sihtgruppi kuuluvad seega lapsevanemad, kes töötavad töölepingu või võlaõigusliku lepingu alusel või on avalikus teenistuses.

Toetuse saamiseks tuleb vanemal ja tööandjal või tööd võimaldaval isikul puhkusele jäämise või lepingu peatamise asjus kokkuleppele jõuda ning tööandja või käsunduslepinguga töötamise korral peab käsundiandja igal juhul kokkuleppe fikseerima töötamise registris. Toetuse saamiseks on seega oluline, et vanem taotleks tööandjalt (võlaõigusliku lepingu korral tööd võimaldavalt isikult) kande tegemist töötamise registrisse.

540–1050 eurot kuus

Toetuse suurus on 70 protsenti vanema eelmise kalendriaasta ühe kalendripäeva keskmisest sotsiaalmaksuga maksustatud tulust. Toetuse alammäär on 18 eurot kalendripäeva kohta (keskmiselt 540 eurot kuus) ja ülempiir 35 eurot (keskmiselt 1050 eurot kuus). Kui toetust kasutav lapsevanem eelmisel kalendriaastal tulu ei saanud, tagatakse talle toetus miinimummäära.

Kui vanem saab juba mõnda asendussissetulekut (näiteks vanemahüvitist, ajutise töövõimetuse hüvitist jms), siis samal ajal erivajadusega lapse vanema toetust ei maksta. Juhul kui peres kasvab mitu erivajadustega last, makstakse vanemale toetust ühe lapse eest.

Kui erivajadustega lapse mõlemad vanemad vastavad toetuse saamise kriteeriumitele (kriisiolukorra tõttu palgata puhkus või lepingu peatamine), tuleb vanematel valida, kumb toetuse saamise õigust kasutab. Erimeelsuste korral maksab sotsiaalkindlustusamet toetust sellele vanemale, kes saab lapsetoetust.

Toetuse saamise õigust ei ole vanemal, kelle erivajadustega laps viibib teenusel kinnises lasteasutuses, kinnipidamisasutuses või on paigutatud asendushooldusele, samuti sellel, kel on lapse ees elatisvõlgnevus. Arusaadavalt ei maksta toetust ka vanemale, kellelt on lapse hooldusõigus ära võetud või peatatud, kes ei osale eriolukorra ajal lapse kasvatamises (näiteks viibib ajutise või asendusteenistuses vms).

a laste toetuse

Toetuse saamiseks ei pea lapsevanem esitama taotlust, vaid ainult kinnitama sotsiaalkindlustusameti iseteeninduses talle tehtud pakkumuse.

Eriolukorra lõppemiseni

Sotsiaalkindlustusamet teeb ise registripäringud ja kontrollib andmeid, et leida üles kriteeriumitele vastavad vanemad. Kriteeriumitele vastavatele vanematele saadab amet meiliaadressile teavituse, et neil on toetusele õigus. Seejärel peab vanem – kui ta juba pole jäänud puhkusele – tegema tööandjaga palgata puhkusele jäämise kokkuleppe või käsundilepingu korral selle peatamise kokkuleppe, ning see tuleb tööandjal fikseerida töötamise registris. Kui vanem on sotsiaalkindlustusameti pakkumuse iseteeninduses kinnitanud, teebki amet talle väljamakse. Esimeste väljamaksetega alustatakse 20. aprillil ning toetus kantakse arveldusarvele, mille vanem on sotsiaalkindlustusameti iseteeninduses märkinud.

Eespool viidatud kaalutlusotsuse korral (kui laps ei kvalifitseeru automaatselt erivajadustega lapseks) aga on tõesti vanemal vaja ise sotsiaalkindlustusametisse pöörduda. Sotsiaalkindlustusamet küsib siis juba ise vajadusel täiendavaid dokumente ja põhjendatud juhtudel määrab vanemale samasuguse toetuse.

Toetust makstakse eriolukorra lõppemiseni, kuid mitte kauem kui tänavu 31. maini.

Toetusele on õigus ka tagasiulatuvalt alates vanema tasustamata puhkuse või võlaõigusliku lepingu peatamise päevast, kuid mitte varasemast kui 12. märts, mil kuulutati välja riiklik eriolukord.

Hanna Vseviov
sotsiaalministeeriumi laste heaolu osakonna juhataja

Miks ei maksta samasugust toetust kooli lõpetanud last hooldavale vanemale?

Millest lähtus sotsiaalministeerium, kui kehtestas palgatoetuse vaid erivajadustega laste vanematele, kuigi on teada, et eriolukorra tõttu võivad tööta jääda ka täisealist puudega last hooldavad vanemad? Näiteks olukorras, kus päevakeskus on nakkuspuhangu ajaks suletud, aga kodust töötamine pole hooldamise kõrvalt mõeldav. Vastas Hanna Vseviov.

Kahtlemata on selliseid keerulisi olukordi veel, kus inimene peab lähedase hooldamise tõttu töölt kõrvale jääma.

Mis puudutab aga täisealiste päeva- ja nädalahoidu, siis see teenus on ka eriolukorra ajal endiselt kõigile tagatud. Teame ju, et sotsiaalkindlustusamet korraldas operatiivselt vastavad erihoolekandeteenused ümber, lõi uusi kohti, kui ka mõni teenuseosutaja teenuse pakkumise peatas. Samuti pikendati päeva- ja nädalahoiuteenust 31 (öö)päevani kuus varasema 23 (öö)päeva asemel. Nii et siin ei tohiks tegelikult pereliige sundseisus olla ega hooldamise tõttu töölt eemale jääda.

Erivajadusega lapse vanema toetuse juures lähtusime eelkõige soovist maandada riske, mis on seotud eeskätt koolide sulgemise otsusega. Kui kool on kinni ja vanem peab toetama koju jäänud erivajadustega last igapäevase distantsõppe juures, on ilmselt raske või isegi võimatu selle kõrvalt veel töötada.

Ka töötukassa pakub kriisiajal tööturu- või sissetulekuraskustesse jäänud inimestele täiendavaid toetusi, aga erivajadusega lapse vanema toetus loodi n-ö lisameetmena kõigi muude meetmete kõrvale, sest soov oli erivajadusega laste vanematele eritähelepanu suunata.

SKA on suurendanud kriisiajaks päeva- ja nädalahoiuteenuse mahte, kuid jätnud teenusepakkujatele võimaluse keskus lihtsalt sulgeda. Vaimse puudega inimest äkitselt võõrasse kohta hoiule viia pole aga lihtne. Heiko Kruusi

Puuded pikenevad automaatselt, teenused on paindlikumad

Kuigi sotsiaalkindlustusameti klienditeenindused on suletud eriolukorra lõpuni ning ametiga saab suhelda vaid e-keskkonnas, telefoni või posti teel, on paljud elutähtsad asjad muudetud inimestele automaatseks või senisest paindlikumaks.

Sotsiaalkindlustusametiga võib suhelda e-teenuste kaudu, taotlusi saab sisse anda ka telefonitsi. Sotsiaalkindlustusamet palub kasutada e-teenuseid aadressil www.eesti.ee või võtta ühendust iseteeninduslehel aadressil iseteenindus.sotsiaalkindlustusamet.ee (sissepääs ID-kaardi, Smart ID või mobiil-IDga).

Ametile saab kirjutada ka meiliaadressile info@sotsiaalkindlustusamet.ee, helistada infotelefonil 612 1360 (E–R kella 9–17) või saata vajalikud dokumendid postiaadressile Paldiski mnt 80, 15092 Tallinn. Muudatuste kohta leiab kogu info ameti kodulehel www.sotsiaalkindlustusamet.ee teemade kaupa: pensionide maksmine, abivahendid, sotsiaalne rehabilitatsioon, sotsiaalteenused, lastekaitse, pereteraapiad jne.

Ohvriabilehe erilehel www.palunabi.ee/kriisiabi tutvustatakse psühhosotsiaalse abi ja nõustamise võimalusi. Kriisiinfotelefonil 1247 pakutakse koostöös sotsiaalkindlustusameti ohvriabitöötajatega ka psühholoogilist esmaabi.

Puude pikendamine

Kuna riigis on kehtestatud erakorraline olukord, on sotsiaalkindlustusamet pikendanud nende puudega laste ja täiskasvanute puude raskusastme kehtivuse tähtaegu, kelle puude kehtivus lõpeb tänavu perioodil 12. märts kuni 31. mai. Kuna eriolukorra kestel oleks keeruline arstide juures käia ja muid paberiasju ajada, siis pikeneb nende inimeste puue automaatselt kuus kuud.

Kui inimene on siiski puude pikendamise taotluse juba sisse andnud, menetletakse seda tavalises korras. Samuti menetletakse tavapäraselt kõiki uusi taotlusi. Inimene ise selleks midagi tegema ei pea, samuti saadetakse pikendatud tähtajaga puudega isiku kaart ümbrikuga koju rahvastikuregistris märgitud aadressile.

Puude pikendamise otsust saab kontrollida sotsiaalkindlustusameti iseteeninduses. Seal näeb nii enda kui ka lapse või eestkostetava kohta tehtud otsuseid. NB! Enne 23. märtsi koostatud puudeotsuseid iseteeninduses ei ole, kuid need on edastatud inimestele posti või meili teel.

Puudega laste tugiteenused

Eriolukorra ajal on Euroopa sotsiaalfondi rahastuse toel raske või sügava puudega laste tugiisiku- ja lapsehoiuteenus paindlikum.

> “ Ajal, kus haridusasutused on suletud, võib tugiisikuteenust pakkuda ka lapse kodus.

Ajal, kus haridusasutused on suletud, võib tugiisikuteenust pakkuda ka lapse kodus. Samuti on lapsehoiuteenust lubatud koolis käivatel puudega lastel kasutada päevasel ajal. Seda ka juhtudel, kus Euroopa sotsiaalfondi rahastusega haldusotsuses ei ole kirjas tugiisikuteenuse osutamine väljaspool haridusasutust või lapsehoiuteenuse osutamine päevasel ajal – põhjusel, et tavapäraselt on laps olnud neil aegadel koolis.

Kuna haridusasutused on suletud, siis on sotsiaalkindlustusamet edastanud kohalikele omavalitsustele ja teenuseosutajatele palve, et nad vaataksid juhtumipõhiselt üle, kas ja millistel juhtudel saab tugiisik või lapsehoidja jätkata oma tööd lapse kodus. Kõige tähtsam on tagada kõigi inimeste tervis, aga osaliste kokkuleppel näeb sotsiaalkindlustusamet eriolukorras ette võimaluse osutada teenuseid võimalikult paindlikult.

Kui lapsevanemad on tööga hõivatud väljaspool kodu või suure hoolduskoormuse tõttu vajavad töö ja hooldamise ühitamiseks lisaabi, siis võib tugiisik või lapsehoidja viibida lapse kodus, et tagada lapsele järelevalve ja toetada teda õppetöös. Kõik need muudatused kehtivad eriolukorra lõppemiseni. Küsimuste korral palun võtke ühendust Ebeli Berkmaniga aadressil ebeli.berkman@sotsiaalkindlustusamet.ee.

Kaili Uusmaa
sotsiaalkindlustusameti kommunikatsioonijuht

Töötukassa on peatanud osa teenuseid, töövõime otsused on pikendatud

Töötukassa pikendab osalise või puuduva töövõime kestust ning töövõimetoetuse maksmist kuue kuu võrra inimestel, kelle vähenenud töövõime otsus lõpeb tänavu 12. märtsist 31. augustini. See puudutab kõiki neid, kes ei ole veel kordushindamise taotlust esitanud ja kelle kohta uut töövõime hindamise otsust pole tehtud.

Osalise või puuduva töövõime kestus pikeneb neil kuus kuud varasema otsuse lõppemise päevast arvates. Näiteks kui inimesel on osaline töövõime määratud tänavu 8. maini, siis nüüd pikendatakse selle kestust tänavu 8. novembrini. Pikendatud otsuses on märgitud ka aeg, mille jooksul tuleb kordushindamiseks uus töövõime hindamise taotlus esitada.

Inimene ei pea selleks ise midagi tegema, kõik käib automaatselt. Pikendatud töövõime hindamise ja töövõimetoetuse otsused saadetakse koju meili või posti teel. Samuti on need kättesaadavad e-töötukassas.

Tasub tähele panna, et otsuseid pikendatakse tähtaja saabumise järjekorras, kuid mai keskpaigaks peaksid olema kõik otsused pikendatud ja kätte toimetatud. Samuti saadetakse inimestele postiga koju pikendatud perioodiga töövõimekaardid.

Kui inimene aga ise soovib lasta oma töövõimet ümber hinnata, siis võib ta esitada taotluse ja töötukassa hindab ta töövõimet nagu tavaliselt. Samuti võetakse töövõime hindamise avaldusi vastu uutelt taotlejatelt.

Kui taotlejal ei ole eriolukorra tõttu olnud võimalik viimase kuue kuu jooksul arstil käia, siis erandkorras arvestab töötukassa ka viimase 12 kuu sees toimunud arstivisiiti. Sellist erandit saab töötukassa teha siiski üksnes eriolukorra ajal ja sellele järgneval kuuel kuul.

Vida Press

Otsekontakte välditakse

Koroonaviiruse leviku tõkestamiseks on töötukassa peatanud klientide teenindamise büroodes, kogu töö on suunatud peamiselt e-kanalitesse. Töövõime hindamist tehakse telefoni teel ja e-töötukassas ning võimalik on saata taotlus ka posti teel. Toetuste ja hüvitiste määramine ja maksmine jätkuvad tavapärases korras.

Klientide jaoks on peatatud järgmiste teenuste kasutamine:

- Psühholoogilise nõustamise, võlanõustamise, sõltuvusnõustamise ja kogemusnõustamise grupinõustamised. Individuaalseid nõustamisi võib samas läbi viia, aga üksnes kaugnõustamisena telefoni, Skype'i või muu heli/videokonverentsilahenduse kaudu.
- Koolitused, välja arvatud siis, kui koolituse korraldaja on inimesega kokku leppinud kaug- või e-õppe.
- Karjääriteenused grupis (grupinõustamine, töötuba), samuti tööklubi teenused.
- Tööalase rehabilitatsiooni grupiteenused. Individuaalseid nõustamisi võib läbi viia üksnes kaugnõustamisena.
- Kaitstud töö esimese ja teise etapi grupitegevused (väga väheste eranditega), mis toimuvad teenusepakkuja juures. Kui klient juba töötab töölepinguga kaitstud töö teises või kolmandas etapis ning ta tööandja eeldab temalt tööülesannete täitmise jätkamist, siis tagab kaitstud töö teenuse osutaja inimese nõustamise ja juhendamise kaugnõustamisena, näiteks telefoni, Skype'i vm teel.
- Tööharjutuse teenused.

Neid teenuseid ei osutata riikliku eriolukorra lõpuni. Kui inimene kasutab mõnda muud töötukassa teenust, mida ei ole eelnevas loetelus nimetatud, kuid soovib terviseriski tõttu sellest loobuda, tuleks sellest viivitamatult oma nõustajat teavitada.

Samuti tuleks oma nõustaja poole pöörduda siis, kui selle kohta tekib mis tahes muid küsimusi. Kui on vaja abi mõne toimingu juures, siis juhendavad töötukassa inimesed kirja või telefoni teel.

Me hoolime oma klientide ja partnerite tervisest. Kõige tähtsam on praegu vähendada viiruse tõttu tekkivaid ohte.

Pille Liimal
töötukassa juhatuse liige

Asi algab usaldusest. Kas puudega inimest usaldatakse?

Võrumaal toimuva CoSIE* teadusprojekti raames on aktiivsed kodanikud, tegusad ettevõtjad, pädevad eksperdid ja vastutustundlikud ametnikud saanud juba kolmel korral kokku loometalgutel „Vunki mano!", et kujundada ühiselt panustades paremaid avaliku elu teenuseid. Helpificu aktivist Kristina Amor annab ülevaate toimunust.

Helpificu südameasjaks selles projektis on olnud Võrumaal elavate erivajadustega inimeste kaasamine. Teame ju kõik, et väga sageli pole nad valmis välja tulema päris oma ideedega, olgu põhjuseks siis ebakindlus oma probleemide avamise ees või mõtlemine, et mis meie nüüd ikka saame ära teha. Või ka lihtsalt tahte puudumine, sest ei olda harjunud ühiskonnaelus aktiivselt kaasa lööma.

„Vunki mano!" ongi ellu kutsutud just selleks, et inimesed kohtuksid, paneksid pead kokku ja mõtleksid üheskoos välja midagi, mis viiks elu edasi. Sealhulgas on alati kohal erivajadustega inimesed. Nii need, kes juba oskavad ja suudavad olla eestvedajad, kui ka need, kes alles õpivad ja avastavad kaasalöömise kunsti.

Kolmandatel loometalgutel Võrus kutsus Kuldvõtmekese fondi töörühma kokku varvastega maaliv Tiia Järvpõld Tartumaalt. Tema südameasjaks on aastakümneid olnud isikliku abistaja teenuse edendamine. Kuldvõtmeke ongi tema pandud nimi isikliku abistaja teenusele, mille kättesaadavuse paranemise korral võivad erivajadustega inimesed elada paremini täisväärtuslikku ja iseseisvat elu.

Loometalgutele ajendas teda tulema soov inspireerida Võrumaal elavaid erivajadustega inimesi ja selgitada laiemale üldsusele isikliku abistaja teenuse tähtsust. Kuldvõtmekese meeskonnas osalesid erivajadustega inimestest Eesti Lihasehaigete Seltsi esimees Jüri Lehtmets, Võrumaa Vaegkuuljate Ühingu juhatuse liige Janno Kuus, Võrumaa Lihasehaigete Seltsi liige Tiia Savila ja hulk teisi tublisid osavõtjaid.

Kas keegi kuulab?

„Tundsin end loometalgutel kui inimene inimeste seas. Mitte füüsilise puudega inimene, kelle eest peab keegi teine vastutama ja otsustama," ütleb Järvpõld, kes on üksiti MTÜ TM Loovus asutaja. Ta teab, et soov olla kaasatud saab alguse lapsepõlvest. Sellest, kas oled olnud juba lapsena tegevustesse sisse lülitatud või mitte, kas saad kaasa rääkida ja avaldada oma arvamust. Kas keegi ikka tegelikult kuulab sind või noogutab ainult pead?

Lihasehaigete seltsi esimees Jüri Lehtmets nimetab ühiskondlikust elust kõrvalejäämise ühe põhjusena pere ja lähedaste toetuse puudumist. „Kõlab võib-olla ootamatult, aga paljudes puudega inimeste peredes peetakse isikliku abistaja või transpordikulusid raiskamiseks. Küsitakse, mis sa ikka lähed sinna, kas on tõesti nii väga vaja minna igale poole või mis see sulle annab," kirjeldab ta. Ta ise peab elus oluliseks pealehakkamist ja enese avastamist.

> „Küsitakse, mis sa ikka lähed sinna, kas on tõesti vaja minna või mis see sulle annab.

Kuldvõtmekese fondi töörühma töös osalenud Võrumaa töötukassa juhtumikorraldaja Piret Kahre võttis loometalgutest osa teist korda, sest hindab võimalust kaasa rääkida avalike teenuste kujundamises. Ta näeb oma igapäevatöös raskusi, mis on puudega inimestel, et tööd leida, kodust välja pääseda, aktiivne olla. Tema jaoks on oluline, et ühiskond väärtustaks rohkem isikliku abistaja tööd kui tõsist elukutset.

Kahre arvab, et avalike teenuste arendamise juures on väga oluline erivajadustega inimese enda soov olla kaasatud, aga samuti ta vaimne võimekus selles töös osaleda. Näiteks esimestel loometalgutel lõi ta kaasa meeskonnas, kes arendas või-

* CoSIE (Co-creation of Service Innovation in Europe) on Euroopa ühine teenuseinnovatsiooni platvorm, mille lähtekohaks on arusaam, et avalike teenuste innovatsiooni on võimalik saavutada üksnes partnerlussuhetes ning koostöös teenuseosutajate ja -kasutajate vahel. Projektis arendavad ja katsetavad 24 Euroopa riiki avalike teenuste koosloome meetodeid ning jagavad tulemusi.

Kuldvõtmekese fondi töörühma liikmed loometalgutel „Vunki mano!", esiplaanil elektriratastoolis Jüri Lehtmets ja paremal ratastoolis Tiia Järvpõld. Helpific

metekohase töö vahendamist intellektipuudega noortele. „Meiela toetuskeskuse noored ise ei olnud otseselt kaasatud loometalgute protsessi ja otsuste langetamisse, kuid seda tegi nende esindaja, kes tunneb hästi intellektipuudega noorte eripärasid," põhjendab Kahre.

Koosloome tööriist

„Vunki mano!" kodulehel on kirjas, et regulaarne koostöö Võrumaa arenduskeskuse, Helpificu, Astangu rehabilitatsioonikeskuse ja Võrumaa töötukassa osakonna vahel viis töö leidmise viiside kaardistamiseni, samuti õppisid osalised palju Astangu keskuse kogemustest. Jätkuvalt on unistuseks korraldada kohalikele tööandjatele suunatud infopäev – paraku esimene katsetus luhtus ettevõtete vähese huvi tõttu.

> "Oleme kogenud, kuidas meie osalemine tekitab ürituste korraldajates korralikku kimbatust.

Kevadel Antsla vallas Kuldres neljandaid loometalguid ette valmistades selgus, et maakohas on rohkem probleeme ligipääsetavusega kui Võru linnas, mistõttu tegi korraldusmeeskond erivajadustega inimeste vastuvõtmiseks muudatusi ruumide planeerimises Kuldre koolimajas.

„Oleme puudega inimestena palju kogenud seda, kuidas meie osalemine – ratastoolis, eriti elektriratastoolis olles – tekitab ürituste korraldajates korralikku kimbatust. Aga see ei peaks nii olema. Meid häirib tegelikult seegi, kui tunneme end üritustel eriliselt kohelduna ja meile pööratakse meie jaoks eluliste asjadega seoses erandkorras tähelepanu," räägib Jüri Lehtmets.

Kuigi eriolukorra tõttu on Kuldre loometalgud teadmata ajaks eda-

Karantiini ajal löö kaasa veebis

Loometalgute „Vunki mano!" korraldusmeeskond ootab huvilisi 16. aprillil algavale veebiseminarile, kus saab arendada esimestel loometalgutel hoo sisse saanud maakondliku dementsuse pädevuskeskuse ideed.

- Minnakse edasi dementsusega inimeste ja nende lähedaste abistamiseks uute võimaluste leidmisega.
- Otsitakse lahendust, kuidas luua toimiv koostöö ja teenuste integreerimine eri osaliste vahel Võrumaal.
- Kavas on luua selge arusaam, mida maakondlik teenuste korralduse mudel üldse tähendab, milliseid partnereid on vaja kaasata, milline on edasine tegevusplaan ja osaliste rollid ideede elluviimisel.
- Loe lisa: vunkimano.vorumaa.ee

Võru MTÜ Meiela kogukonnas elamise teenuse kliendid, kes osalesid talgutel koos oma tegevusjuhendajast esindajaga, kes nende olukorda hästi tunneb. Helpific

si lükatud, on Kuldvõtmekese meeskond koos abivajajaid ja abiandjaid ühendava Helpificu tugikeskkonnaga valmis andma vunki ideele, kuidas saaksid korraldajad edaspidi üritusi kavandades arvestada erivajadustega inimestega, ilma et nad peaksid liigselt muretsema selle pärast, kas kõigele on mõeldud.

Plaanis on appi võtta info- ja kommunikatsioonitehnoloogia ning luua selleks lihtne tööriist, kus korraldajad sisestavad Helpificu platvormile ürituse ning märgivad juurde füüsilise ligipääsetavuse, kirjeldus-, viipekeeletõlkide või vabatahtlikest abistajate olemasolu jm. Tugikeskkonna kaudu jõuab teavitus lähikonnas elavate erivajadustega inimesteni, kes saavad üritusele minekut planeerides sisestada vajadusel veel abisoovi isikliku abistaja või transpordi leidmiseks.

Kõige alus on usaldus

Digitaalne tööriist ei ole muidugi veel mingi võluvits, mis kõik asjad lahendaks. Sestap tuleb tähelepanu pöörata ka teistele kaasamist toetavatele meetoditele, nagu inimestega silmast silma kohtumised, avalikud arutelud, seminarid, ümarlauad, muidugi ka „Vunki mano!“ laadi loometalgud, mille sarnaseid võiks toimuda kõikjal. Võimalus mingilgi moel osaleda ühiskonna kujundamise juures ja selles kaasa rääkida peaks jõudma kõigi inimesteni.

Tiia Järvpõld on peale loometalgutel osalemise korraldanud koolitusi ja nõustanud kohalikku omavalitsust isikliku abistaja teenuse asjus. „Mulle tundub sageli, et kaasatus on siiski vaid illusioon. Ametkondades ja asutustes arvatakse, et erivajadustega inimene võib küll nõu anda, aga ta on ikkagi abivajaja, mitte kaasarääkija ega mingi otsustaja. Tihti ollaksegi kinni selles, et puudega inimesele tuleb abi anda, siis takerdubki mõistmine selle taha, et ei suudeta näha erivajadustega inimest sellena, kes ka ise midagi vastu anda võib,“ räägib Järvpõld.

„Kui erivajadustega inimene peab usaldama ametnikke, näiteks sotsiaalvaldkonna spetsialiste, siis miks ei võiks usaldada rohkem erivajadustega inimesi, kes ju tunnevad oma elu kõige paremini,“ sõnab ta. „Minu jaoks tähendab kaasatus eeskätt usaldust. Asi ei ole üksnes selles, kas mind mõnele üritusele osalema kutsutakse. Asi on selles, kui palju minu panust arvesse võetakse. Kui palju üleüldse erivajadustega inimesi tõepoolest usaldatakse?“

> “ Mulle tundub sageli, et kaasatus on Eesti ametiasutustes siiski vaid illusioon.

Tihedam koostöö

Järvpõld on mõelnud, et igal sotsiaaltöötajal või sotsiaalpoliitikat kujundaval spetsialistil peaks olema erivajadustega nõuandja, võib-olla isegi palgal. „Kui kaua sa ikka räägid vabatahtlikult nendega ja jooksed ratastoolis peaga põmdi vastu seina, uuesti ja uuesti,“ ütleb ta.

Jüri Lehtmets on aga kogenud, et erivajadustega inimese tõsiseltvõetavuse kipub teinekord määrama ta füüsiline vorm. „Mida suurem on inimese abivajadus, nagu näiteks minu puhul, seda väärtusetum ta võib tunduda, näiteks haiglatöötajatele,“ tõdeb ta.

Üheks vahelüliks erivajadustega inimeste ja omavalitsuste volikogude vahel, kes otsuseid teevad, saavadki olla sotsiaaltöötajad, kes suhtlevad vahetult erivajadustega inimestega. Sotsiaaltöötajad mõistavad eri teenuste olemust ja vajadust ning saavad ideaalis mõjutada linnas või vallas sündivaid otsuseid, näiteks et saada vajaliku teenuse jaoks piisav rahastus. Iseasi on muidugi veel see, kui palju siiski sotsiaaltöötajaid kaasatakse sotsiaalteenuste planeerimisse ja kujundamisse. Kui palju lubatakse neil mõelda n-ö kastist väljas?

„Kui meil oli veel väike vald, siis võeti mind rohkem võrdsena, eksperdina, kellelt küsiti vahel nõugi. Kuigi vaidlesime ka – see kõik kuulub asja juurde,“ meenutab Tiia Järvpõld.

Võrumaa töötukassa juhtumikorraldaja Piret Kahre aga ütleb, et näiteks füüsilise puudega Jüri ja Tiia on nii andekad ja toredad inimesed, et ta ei kõhkleks nendega koostöö tegemist kaaludes hetkegi. Erivajadus ei mängi tema meelest siin üldse mingit rolli.

Kristina Amor
Helpificu projektijuht

Tundlik nahk vajab erilist hoolt

Pesukreem **TENA Wash Cream** on mõeldud mähkmealuse nahapiirkonna igapäevaseks puhastamiseks, aga sobib kasutamiseks ka kogu kehal.
Pesukreem ei kuivata nahka ja kreemis sisalduvad hooldavad ained jäävad nahka kaitsma.
Pesukreemi kasutatakse ühekordsete pesukinnastega **TENA Wash Gloves**, mille reljeefne pind masseerib nahka ja aitab parandada vereringet.

Ei sisalda parabeene ja on dermatoloogiliselt testitud.
Aitab hoida naha loomulikku pH-taset ja ei vaja mahapesemist.
Puhastamisel kasutatavate pesukinnaste kogus sõltub sellest, kas puhastate kogu keha või ainult mähkmealust piirkonda ning kui määrdunud on nahk.

TENA ProSkin tooted on heaks kiidetud Skin Health Alliance'i ehk Rahvusvahelise Naha Tervise organisatsiooni poolt, mille eesmärk on naha tervise edendus.
TENA 50-aastane kogemus koostöös tervishoiutöötajatega on meile õpetanud, et pidamatus ja nahahooldus on omavahel lahutamatult seotud.

Loe lisaks kodulehelt **www.tena.ee** lähedase hooldamise alajaotisest.

ISSN 2228-1312
SAAJA AADRESS:

Viimsi Raamatukogu
Kesk tee 1 Haabneeme Viimsi vald
74001 Harjumaa
Perioodika 01

Kriisiinfo telefonilt 1247 saab küsida infot koroonaviiruse ja selle leviku teemadel. Nüüdsest pakutakse samal numbril ka **psühholoogilist esmaabi**, kui kriisioludes on vaimne tervis kõikuma löönud. Samuti on oodatud kõned inimestelt, kes on mures oma lähedaste pärast ja soovivad arutada, kuidas pakkuda neile paremat emotsionaalset tuge.

- Kõnedele vastavad sotsiaalkindlustusameti ohvriabi kriisitelefoni spetsialistid.
- Inimesi nõustatakse ööpäev läbi eesti, vene ja inglise keeles.
- Neid inimesi, kes ei soovi või ei saa helistada, nõustatakse ka veebivestluse teel aadressil www.palunabi.ee.

NB! Sellelt numbrilt ei saa meditsiinilist konsultatsiooni, selleks palun helistage oma perearstile või perearsti nõuandetelefonile **1220**, kiirabi vajaduse korral **112**.

KUI AJAKIRI SIND KÕNETAB, saad toetada selle jätkumist:

MTÜ Puutepunktid
arveldusarve EE452200221053907379

MTÜ Puutepunktid on riiklikus tulumaksusoodustusega mittetulundusühingute ja sihtasutuste nimekirjas.

Täname ajakirjale annetajaid!

Märtsikuul olite need teie: Ruth Maal, Anne Reva, Katrin Tammine, Merike Toomet, Kaja Linder, Malle Arnek, Erge Reimand, Merle Lints, Maris Luik, Tarmo Leheste, Sigrid Kristin, Udo Mölder, Madli Kallas, Siiri Klasberg, Ere Tött, Küllike Lain, Maarja Helimets, Annika Kukke, Lilia Tihane, Raili Veskilt, Maria Praats, Anneli Trepp, Mari Peets, Ly Mäemurd, Karolina Antons, Liisbet Seepter, Õnnela Metsaorg, Ursi Joost, Heli Torm, Heldi Käär, Ulvi Mellis, Evelin Peda, Kreet Ojamets, Ülle Väina, Tiina Tähis, Anne-Mari Rebane, Karmo Kuri, Chris-Helin Loik, Heli Tenslind, Piret Stein, Pille Uga, Marju Trumsi, Julia Abiševa, Helen Kübar, Silvia Kalam, Ande Etti, Minija Pääslane, Imbi Suun ja kolm inimest, kes soovisid jääda anonüümseks. Lisaks tegid Puutepunktidele annetuse MTÜ SK Meduus ja OÜ Jalaekspert. Annetustest kogunes aprilli Puutepunktide kirjastamiseks 761 eurot. Suur tänu kõigile teile!

Puutepunkte saab koju või töökohta tellida tasuta. Tellimise infot vaata aadressilt puutepunkt.ee.
Samal lehel saab kõiki seni ilmunud ajakirju ka lugeda. Loe ise ja soovita tuttavatelegi!

Ajakirja väljaandmist toetavad ka

TARTU ÜLIKOOLI KLIINIKUMI Laste fond WWW.LASTEFOND.EE

EESTI HOOLDAJATE LIIT

SOTSIAALMINISTEERIUM